

KIRJA-ARVOSTELU

Tuomas Rantala

Patriootti ja kirjailija – Artturi Leinosen elämäkerta piirtää kuvan monipuolisesta vaikuttajasta

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Lasse Kankaan kirjoittama elämäkerta on ensimmäinen tieteellinen kokonaisuus monipuolisesta eteläpohjalaisesta vaikuttajasta Artturi Leinosesta (1888–1963). Elämäkerta piirtää kuvan maalaisliittolaisesta patriootista ja itsenäisyysaktivistista, ja osoittaa miten niin kommunismia kuin oikeistoradikalismia vastaan taistelleella Leinosella oli omana aikanaan huomattavaa valtakunnallistakin vaikuttavuutta. Elämäkerrassa nostetaan esiin myös Leinosen merkittävä kirjallinen ura.

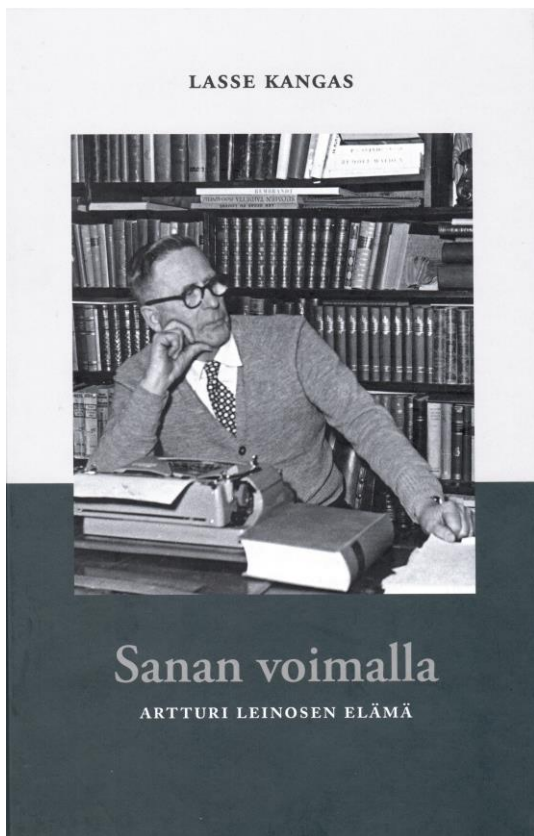
aktivismi, keskustapuolueet, jääkäriliike, itsenäisyysliikkeet, lapuanliike, antikommunismi, maalaisliitto, pohjalaisuus, toimittajat, journalismi, pakinoitsijat, kirjailijat, suojeluskunnat, Suomen sisällissota, sanomalehdet, puoluelehdet, kansakoulunopettajat, nuorisoseurat, eduskuntatyö, eduskuntavaalit, kansanedustajat, sisäpolitiikka, parlamentarismi, poliittinen historia, henkilöhistoria, elämäkerrat, 1918, 1910-luku, 1920-luku, 1930-luku, 1940-luku, 1950-luku, 1960-luku

91

Tuomas Rantala, VTT, on Suomen 1900-luvun poliittiseen historiaan, etenkin puolue- ja henkilöhistoriaan, erikoistunut tutkija.

Lasse Kangas: *Sanan voimalla. Artturi Leinosen elämä*. Verbatim 2025, 428 s.

Artturi Leinosen (1888–1963) nimi lienee enää vain harvoille tuttu, vaikka omana aikanaan hän oli varsin merkittävä vaikuttaja monella alalla. Sen ohella, että Leinonen oli pitkään johtavan maalaisliittolaisen sanomalehden, *Ilkan*, päätoimittaja, niin hän oli myös tuottelias kirjailija, jääkärivärväri ja itsenäisyysaktivisti. Leinonen oli myös niitä keskustavaikuttajia, jotka toiminnallaan vaikuttivat keskeisesti siihen, että laillisuuslinja voitti ja Suomi säilyi kansanvaltaisena demokratiana 1930-luvun

alun dramaattisina vuosina, jolloin oikeistoradikalismi pyrki haastamaan nuoren tasavallan yhteiskuntajärjestystä.

Vaikka poliittiset äärlaidat ovat olleet äänekkäitä, niin kuitenkin on muistettava, että ne eivät koskaan ole saavuttaneet Suomessa hegemoniaa, joten on erittäin tärkeää ja merkityksellistä tutkia niitä poliittisia ryhmiä ja vaikuttajia, jotka vaikuttivat maltillisuuden voittoon. Harmillisesti suuri yleisö ja monesti myös tutkimus on kuitenkin kohdistanut kiinnostuksensa poliittisten äärlaitojen ja niiden edustajien toimintaan.

Näin myös Artturi Leinonen on jäänyt hieman unohdetuksi hahmoksi, vaikka hän omana aikanaan oli hyvin merkittävä ja monipuolinen toimija, kuten jo on todettu. Timo Mikkilä on kyllä laatinut Leinosesta väitöskirjan *Pohjanmaan patriootti – Artturi Leinonen eteläpohjalaisena vaikuttajana ennen talvisotaa*, mutta se ei ole kokoniselämäkerta vaan siinä keskitytään Leinosen toimintaan ennen muuta Pohjanmaalla 1910-luvulta 1930-luvulle. Mikkilän väitöskirjassa esimerkiksi Leinosen kirjailijanuraa käsitellään sängen vähän. Nyt

Leinosesta on kuitenkin saatu kattava kokoniselämäkerta professori Lasse Kankaan kirjoittaman *Sanan voimalla – Artturi Leinosen elämä* ilmestymisen myötä.

Rakenteeltaan elämäkerta on melko perinteinen ja se etenee kronologisesti. Ensimmäinen luku keskittyy kuvaamaan Leinosen taustaa ja kasvuvuotia. Mielenkiintoista on havaita, miten vapaamielinen Leinosen lapsuudenkoti oli ja että hänen vanhempansa olivat 1900-luvun alussa aktiivisia vasemmistolaisia. Tosin tuolloin vuoden 1905 tienoilla moni ajatteli, että sosialismi oli se, joka toteuttaisi tasa-arvon ja kansanvallan. Vaikka Leinosesta ei lopulta sosialistia tullutkaan, niin eittämättä se, että hän sai kotonaan lukea paljon – myös vasemmistolaista ja kirkonvastaista kirjallisuutta – vaikutti siihen, että Leinosesta tuli verraten avarakatseinen ja suvaitsevainen.

Vaikka Leinosta kiinnosti vasemmistolaisuus, lopultakin tärkeintä hänelle oli pitää kiinni perustuslaista ja suomalaisten oikeuksista. Tämä perustuslaillisuus vei nuorta Leinosta nuorsuomalaisiin ja hän liittyikin nuorsuomalaisten nuorten jäseneksi opiskellessaan kansakoulunopettajaksi Jyväskylän seminaarissa. Mutta lopulta Leinosen puolueeksi tuli Maalaisliitto, jonka toimintaan hän oli kesälomillaan tutustunut. Eittämättä puoluevalintaan vaikutti se, että Leinonen oli aktiivinen nuorisoseuralainen ja Santeri Alkion aatteet innoittivat häntä. Merkityksensä oli varmasti myös sillä, että Alkio alkoi panna merkille nuoren kansakoulunopettajan aktiivisuuden.

Varsin seikkaperäisesti Kangas kuvaa elämäkerrassa Leinosen vaiheita jääkärivärävinä ja sisällissodassa. Näiden vaiheiden kuvaaminen on hyvin keskeistä, sillä ilman niiden kertaamista Leinosen myöhempää toimintaa on mahdotonta ymmärtää. Leinosesta tuli viimeistään kalterijääkäriyden ja sisällissodan myötä tunnettu ja aktiivinen kommunismin ja venäläisyyden vastustaja, joka oli valmis myös tarvittaessa suoraan toimintaan.

Tosin kuten Kangas hyvin osoittaa, niin vaikka oli aktivisti, Leinonen oli myös suhteellisen vankka tasavaltalainen. Tästä esimerkiksi elämäkerrassa nostetaan vuoden 1921 suojeluskuntakriisi. Tuolloin jyrkät oikeistolaiset pyrkivät kaappaamaan suojeluskuntajärjestön Mannerheimin johdon alle,

KIRJA-ARVOSTELU • Tuomas Rantala: *Patriootti ja kirjailija – Artturi Leinosen elämäkerta* piirtää kuvan monipuolisesta vaikuttajasta

mutta Svinhufvudin johtama komitea, johon Leinonenkin kuului, estivät tämän kehityksen. Oikeistomaalaisliittolaisena Leinonen kuitenkin säilyi ja häntä harmitti suunnattomasti se, miten näkyvästi kommunismia esiintyi Pohjanmaalla varsinkin nuorten keskuudessa.

Leinonen ei voinut käsittää sitä, että ääriivasemmisto sai kannatusta, vaikka keskustavoimat pyrkivät harjoittamaan eheytysoikeistoa ja poistamaan yhteiskunnallisia epäkohtia. Kommunismia vastaan Leinonen ryhtyi taistelemaan *Ilkan* palstoilla, sillä hänestä oli tullut kesällä 1929 lehden vastaava toimittaja ja Santeri Alkion apulainen. Varsinkin Karhuvainon Esan pakinoissaan Leinonen saattoi kirjoittaa varsin räväkästi – usein kohteena olivat kommunistit mutta osansa saivat myös kokoomuslaisen *Vaasan* päätoimittajan Jaakko Ikolan, eli nimimerkki Vaasan Jaakkoon, pakinat.

Kommunismien torjumisen nimissä Leinonen kannatti loppuvuodesta 1929 kommunistien kiihotustoiminnan vastaisen kansalaiskokouksen koolle kutsumista. Leinonen laati myös ne ponnet, joissa vaadittiin kommunistisen toiminnan lopettamista. Kangas osoittaa, että tämä olisi riittänyt Leinoselle, ja hän joutuikin pettymään, kun jyrkät voimat alkoivat ottaa liikettä haltuunsa. *Ilkassa* hän tuomitsi laittomuudet ja teilasi Vihtori Kosolan. Toisaalta Leinosen oli vaikea tunnustaa, ettei Suomen Lukko, joka oli tarkoitettu hallitusta tukeväksi kattojärjestöksi taistelussa kommunismia vastaan, ollut enää hänen hallinnassaan. Kangas toteaa, että Leinonen alkoi huomata, miten Lapuan liikkeen taustalla vaikuttivat harvainvaltaa ajavat voimat ja että talonpoikaisuus olikin vain keulakuva. Mutta se, että Mannerheim ja hänen lähipiirinsä olisi nimetty Lapuan liikkeen taustavoimiksi, oli mahdotonta vapaussoturille, olihan vuoden 1918 valkoisen armeijan ylipäällikkö kaiken arvostelun ylä- ja ulkopuolella.

Lapuan liikkeen hillitsemisen ja laillisuuden palauttamisen nimissä Leinonen tuki vuonna 1931 presidentiksi Svinhufvudia, kun Kallion mahdollisuudet olivat menneet. Leinonen tunsikin Svinhufvudin henkilökohtaisesti ja luotti Kankaan mukaan siihen, että tämän valinta pitäisi Suomen parlamentaarisdemokraattisessa kurssissa, kun taas Ståhlbergin valinta voisi kiihdyttää Lapuan liikkeen raivon. Seuraavana vuonna laillista hallitusta haastanut Mäntsälän kapina kaatuikin presidentin päättäväisyyteen, mutta vähäinen ei ollut poliittisen keskustankaan osuus kapinan pysäyttämässä. Leinonen oli yksi niistä keskeisistä toimijoista, jotka vaikuttivat siihen, että tilanne ei riistäytynyt käsistä – hän esimerkiksi päättäväisesti kumosi lapualaismielisten suojeluskuntaupseerien hälytyskäskyn, että suojeluskuntajoukot eivät lähteneet Etelä-Pohjanmaalta kohti Mäntsälää.

Kangas kuvaa hyvin, miten Mäntsälän kapinan jälkeen Leinosen isänmaallisuus ja ansiot aktivistina kyseenalaistettiin oikeistoaktivistien keskuudessa. Kiusaa oli esimerkiksi se, että hän ei aluksi meinannut saada jääkäriaktivistimitalia, vaikka oli ottanut osaa jääkäri liikkeen tukemiseen ja joutunut siitä Siperiaan. Myös niin sanotun Virkkusen jutun, joka vei Leinosen ja toimittaja Urho Kittilän oikeuteen ja vankeuteen, voi katsoa olleen oikeiston kiusaa Leinosta kohtaan. Kyseisessä tapauksessa Kittilän katsottiin ”herjanneen ja solvanneen” *Ilkan* pakinassaan kokoomuksen Paavo Virkkusta, joka oli puolustellut Mäntsälän kapinaa. Leinonen ei kuitenkaan kaikesta huolimatta ajanut IKL:n lakkauttamista, sillä hän näki, että laitaoikeisto oli 1930-luvun lopun Suomessa näivettymässä. 1930-luvun puolivälin jälkeen Leinonenkin oli alkanut kannattaa punamultayhteistyötä, josta nousi 1930-luvun lopulla uusi poliittinen voimatekijä.

Elämäkerrassa käsitellään hyvin myös Leinosen ja Urho Kekkosen välinen suhde. Kankaan mukaan Leinonen havaitsi jo 1930-luvulla Kekkosen kyvykkyyden. Mikään varaukseton Kekkosen ihailija Leinonen ei aina ollut. Vuoden 1956 vaaleissa Leinonen ja hänen lehtensä tukivat kuitenkin Kekkosta Maalaisliiton presidenttiehdokkaaksi, sillä Leinonen katsoi, että muita vaihtoehtoja ei ollut.

Elämäkerta ei onneksi keskity pelkästään Leinosen toiminnan poliittiseen puoleen, vaan siinä käsitellään varsin laajasti myös hänen kirjallista toimintaansa – olihan hän hyvin tuottelias ja

monipuolinen kirjailija. Runoja Leinonen kirjoitti jo varsin nuorena, mutta varsinainen kirjailijanura alkoi 1910- ja 1920-luvun taitteessa. Syksyllä 1918 ilmestyi eteläpohjalaisista vapaussodassa kertonut *Ilkan ja Poutun pojat* ja keväällä 1919 näki päivänvalon Leinosen esikoisromaanin *Nuori Tuomaala*, joka käsitteli herännäisyyttä. Sen jälkeen kirjoja ilmestyi tasaiseen tahtiin. 1930-luvulla ilmestyivät esimerkiksi historiallinen romaani *Hakkapelit* ja *Yrjänän emännän synty*, joka päättyi sittemmin valkokankaalle, kuten tapahtui myös vuonna 1920 ilmestyneelle romaanille *Lakeuksien lukko*. Leinosen tekstiin perustuvia elokuvia ovat myös *Härmästä poikia kymmenen* ja *Kapituliberra*. Leinosen kirjailijanura päättyi laajoihin muistelmiin ja jääkäriromaanin *Päin nousevan Suomen rantaa*, joka ilmestyi joulukuksi 1962 – eli vain muutamaa kuukautta ennen Leinosen maaliskuussa 1963 tapahtunutta kuolemaa.

Lähteitä Kangas on käyttänyt varsin kiitettävästi ja lähdeluettelosta löytyy niin arkistolähteitä, kirjallisuutta kuin lehtiä. Varsinkin eri lehtien artikkeleita ja kirjoituksia Kangas on käyttänyt runsaasti. Tämä on perusteltua, sillä olihan Leinonen aktiivinen sanomalehtimies ja muutenkin poliittisista asioista kirjoitettiin hyvin paljon juuri lehdistössä. Ainoa asia mitä jäin lähteiden kohdalla kaipaamaan, on se, että lehtijuttujen otsikot olisi yksilöity viitteisiin. Nyt näin ei ole jostain syystä tehty, vaan viitteistä löytyvät ainoastaan lehden nimi ja päivämäärä. Yleisesti ottaen elämäkerta on kuitenkin erittäin huolellista ja laadukasta työtä.

On ansiokasta ja tärkeää, että aikanaan hyvin monipuolisesta ja merkittävästä vaikuttajasta Artturi Leinosesta on saatu perusteellinen ja tieteelliset mitat täyttävä elämäkerta. Samalla kun se kertoo Leinosesta, syventää se myös kuvaamme itsenäisyytemme alkuvuosikymmenistä. Teos on kertomus myös siitä, miten poliittiset keskiryhmät joutuivat tuolloin kamppailemaan erilaisten ääriryhmien paineessa. Ilmestynyttä elämäkerta voi kaiken kaikkiaan pitää varsin tasapainoisena ja onnistuneena. Siinä Artturi Leinosen elämän monet ulottuvuudet pääsevät esiin ja ne on pystytty onnistuneesti kytkemään osaksi suurempia tapahtumia.